IV. Geležies amžiaus kapinynai
Iron Age Cemeteries

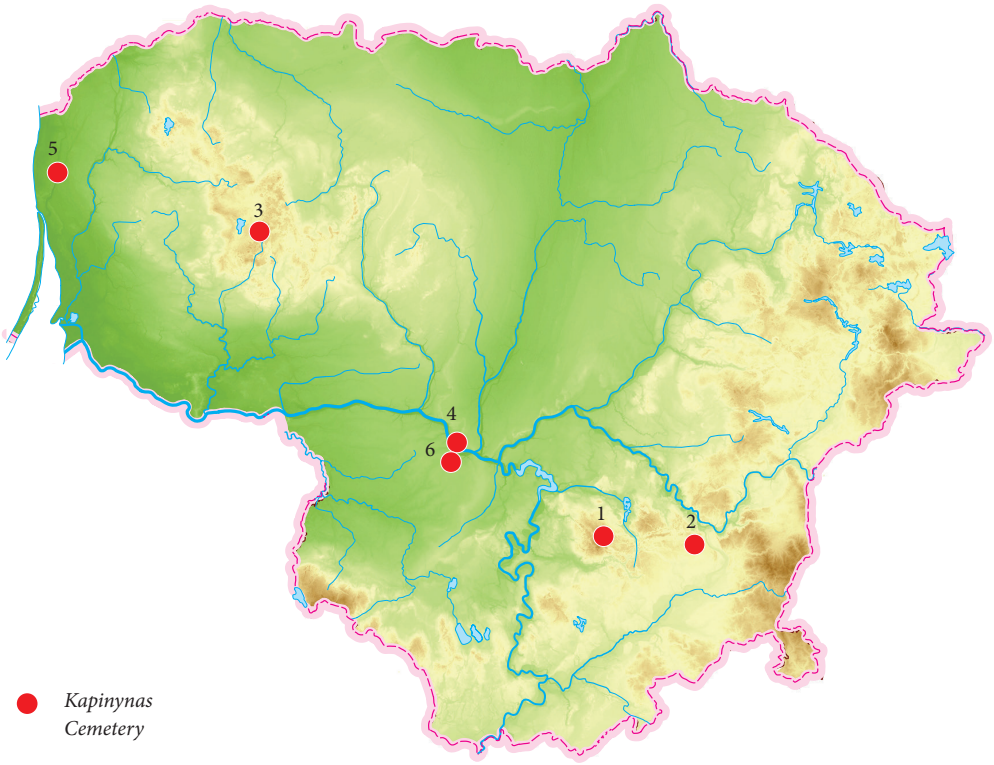

● *Kapinynas*
Cemetery

1. *Bajorai*
2. *Bedugnė*
3. *Bilioniai (žr. II)*
4. *Kulautuva*
5. *Padvariai*
6. *Zapyškis (žr. VIII)*

Mantas Daubaras

Tyrimai Kulautuvos kapinyne

2018 m. buvo atlikti detalieji tyrimai sklype Baltaragio g. 14, Virbaliūnų kaime (Kauno r.) bei būsimo Stirnų tako vietoje. Baltaragio g. 14 sklypas yra Kulautuvos kapinyno (UK 30288) V dalyje. Sklype detalieji tyrimai vykdyti numatomų žemės judinimo darbų vietose. Tyrimų metu ištirtos 4 perkasos, bendras 59 m² plotas (1 pav.). Būsimas Stirnų takas yra saugomos teritorijos PV pakraštyje. Šioje vietoje archeologiniai tyrimai atlikti projektuojamų elektros kabelių vietose. Ištirtos 4 perkasos, bendras 43 m² plotas, ir išgręžti 3 gręžiniai.

Kulautuvos kapinynas bei neįtvirtinta gyvenvietė aptikti 1986 m. Paminklai lokalizuoti Nemuno ir Klevinės slėnyje, į ŠV nuo Kulautuvos. Per 1987 m. MMT organizuotą ekspediciją žvalgant kapinyno teritoriją rasta dalis antkaklės trimitiniais galais, peilio apkalas, žalvarinė plokštelė ir kt. 1990–1991 m. kapinyną tyrinėjo VDKM organizuota archeologinė ekspedicija (K. Rickevičiūtė). Ištirtas 425 m² plotas, rasti 8 griautiniai ir 2 degintiniai kapai, datuojami I–II a. (*ATL 1990 ir 1991 metais*, 1992, t. I, p. 114–117). Tyrimų metu taip pat aptikta titnaginių dirbinių, datuojamų mezolitu ir neolitu.

1993, 1994 ir 1996 m. paminklo teritorijoje aptikti 5 sakraliniai lobiai (*LIIR*, f. 41, b. 2650). Pirmajame rasti 3 pusapvaliai lydiniai, 5 tokių lydinių gabalai, žalvario lydinys, kabutis ir juostinė apyrankė. Likusiuose lobiuose rasta kapoto sidabro papuošalų. Lobiai datuojami XIV a. II puse. 1996 m. E. Ivanauskas atliko žvalgomuosius tyrimus lobių vietose. Ištirtas 500 m² dydžio plotas. Kasinėjant aptikta radinių iš degintinių kapų, datuojamų X–XIV a. Aptiktus radinius iš degintinių kapų tyrimų autorius priskyrė antrajam Kulautuvos kapinynui. Kapinyno PR dalyje buvo nustatyta mirusiųjų deginimo vieta.

2016 m. U. Budvydas ištyrė 3 perkasas, iš viso 30 m² plotą. Tik dviejose (perkasos 1, 2; Baltaragio g. 5) aiškiai fiksuotas 10–55 cm storio kultūrinis sluoksnis – tamsiai pilkas maišytas smėlis. Jame aptikta keliolika buitinės keramikos fragmentų, būdingų XVII–XIX a. Tai žiestų puodų pakraštėliai, sienelės ir dugneliai. Dalis fragmentų dengti žalia glazūra. Šiame sluoksnyje taip pat aptikta apžiestų bei lipdytų puodų šukių, kurias būtų galima sieti su šalia esančiu X–XIV a. kapinynu bei neįtvirtinta gyvenviete. Išskirtas kultūrinio sluoksnio horizontas storiausias (55 cm) perkasoje 1. Jis po truputį plonėja Š, ŠR ir R kryptimis. Greta esančiame sklype (Baltaragio g. 7) jis jau nefiksuotas (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 200–201). 2016 m. Baltaragio g. 12 sklype žvalgomuosius tyrimus vykdė E. Simanavičiūtė. Ji ištyrė dvi 5x2 m dydžio perkasas. Perkasose palaidojimų nesurasta, tačiau armens sluoksnyje, armens sluoksnio / įžemio sluoksnių sandūroje surasta pavienių X–XV a. archeologinių radinių – keramikos šukelių. Perkasos ištirtos iki 60–70 cm gylio. 2017 m. A. Milius atliko detaliuosius tyrimus tarp sklypų Baltaragio g. 5 ir 10. Ištirtos 2 perkasos, iš viso 20 m² plotas. Archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta, o perkasoje 2 rasta keletas pavienių XVII–XIX a. datuojamos keramikos fragmentų bei viena apžiesta keramikos šukė. 2017 m. Baltaragio g. 12 I. Sadauskas atliko detaliuosius archeologinius tyrimus. Iš viso ištirtos 6 perkasos, 173,4 m² plotas. Vientiso archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio, palaidojimų ar struktūrų neaptikta, tačiau viršutiniame armens sluoksnyje aptikta pavienių XVII–XIX a. datuojamos keramikos fragmentų, žalvarinis žiedas. 2017 m. Baltaragio g. 14 V. Vingis atliko žvalgomuosius

1 pav. Kapo 22 pjūvio vaizdas iš ŠR. M. Daubaro nuotr.

Fig. 1. The section of Burial 22, a cremation, as seen from the NE.

2 pav. Kapo 23 vaizdas iš viršaus, nuėmus dalį skeleto. M. Daubaro nuotr.

Fig. 2. The view of Burial 23, a horse inhumation, as seen from above after removing part of the skeleton.

archeologinius tyrimus. Iš viso ištirtos 4 perkasos, bendras 57,5 m^2 plotas. Vientiso archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio tyrimų metu nerasta, tačiau armens sluoksnyje surasta gausybė papuošalų, kitų archeologinių dirbinių, degintinių žmonių kaulų fragmentų. Įžemyje fiksuotas 21 kapas (19 griautinių, 2 degintiniai), tačiau iki galo ištirta 13 kapų (11 iš jų griautiniai, 2 – degintiniai). Pagal kapuose surastas įkapes kapai skiriami XIV–XVI a.

2018 m. vykdant tyrimus Baltaragio g. 14 sklype buvo tęsiama 2017 m. V. Vingio perkasų numeracija.

Perkasoje 5 po 1–2 cm velėnos sluoksniu rastas 25–40 cm storio armens sluoksnis, kuriame aptikta apdegusių ir susilydžiusių žalvarinių papuošalų bei dirbinių fragmentų, degintinių žmonių kaulų. 35–45 cm gylyje nuo žemės paviršiaus perkasoje rastas įžemis – geltonas aliuvinis smėlis. Įžemyje – 37 cm gylyje nuo žemės paviršiaus išryškėjo nuarto degintinio *kapo 22* duobė (1 pav.). Degintiniame kape surastas žalvarinio antsmilkinio fragmentas bei kitų apdegusių žalvarinių papuošalų fragmentų. Kape palaidoto individo amžius ir lytis nenustatyta.

Perkasoje 6 po 1–2 cm velėnos sluoksniu rastas 40–50 cm storio armens sluoksnis, kuriame aptikta daug žalvarinių bei geležinių dirbinių ir jų fragmentų (apdegusių ir susilydžiusių žalvarinių dirbinių fragmentų, žalvarinių įvijų, pasaginių segių fragmentų bei sveika segė, žalvariniai žvangučiai, apyrankių fragmentų, plokštinės segės fragmentas, svarelis). Po armens sluoksniu pasiektas geltono aliuvinio smėlio įžemis su natūralios kilmės rusvo smėlio dėmėmis. Perkasoje archeologiškai vertingo sluoksnio ar struktūrų nerasta.

Perkasoje 7 po 5 cm velėnos sluoksniu rastas 30–40 cm storio armens sluoksnis, po kuriuo sekė 50–60 cm storio rupaus aliuvinio

rusvo smėlio sluoksnis. Ištyrus šį sluoksnį pasiektas geltono aliuvinio smėlio įžemis.

Perkasoje 8 po 5 cm velėnos sluoksniu rastas 35 cm storio armens sluoksnis, kuriame rasta gausybė susilydžiusių žalvarinių dirbinių fragmentų, įvijų, žalvarinių skardelių ir apkalėlių fragmentų, kelios keramikos šukės, apyrankių fragmentų, sidabrinės vielos gabaliukas ir sidabrinio žiedo su pinta priekine dalimi fragmentas. Ištyrus armenį aptiktas 20–25 cm storio rupaus geltono aliuvinio smėlio sluoksnis, po kuriuo esančiame geltono smėlio įžemyje išryškėjo kapų duobės. Tačiau ne visos duobės pateko į pirminį perkasos plotą, todėl padaryti perkasos išplėtimai atidengiant kapus 23–27 bei duobę 1. Taip pat perkasoje pasiektame įžemyje fiksuotos natūralios kilmės rusvo smėlio dėmės.

Kapas 23 (2 pav.) orientuotas ŠV–PR kryptimi, kapo viršus apardytas arimo, jame palaidotas vyresnis nei 20 m. amžiaus žirgas, kaulai išlikę labai blogai. Kape rastos 2 geležinės balnakilpės, dvinariai žąslai, geležinė sagtis ir neaiškios paskirties geležinė skardelė.

Kapas 24 (3 pav.) orientuotas ŠV–PR kryptimi, jame palaidotas vyresnis nei 17 m. amžiaus žirgas, kaulai išlikę labai blogai. Kape rastos įkapės: žalvarinė įvija, apyrankės fragmentas, žvangutis, neaiškaus dirbinio fragmentas, 4 geležinės balnakilpės, 2 geležiniai dvinariai žąslai su laužtukais bei 1 dvinariai žąslai be laužtukų, geležinė sagtis. Panašu, kad kapas buvo anksčiau atkastas / apiplėštas.

Kapas 25 (4 pav.) orientuotas ŠV–PR kryptimi, neišlikusiame pušiniame karste (63x26 cm dydžio), sukaltame iš maždaug 3 cm storio lentų, palaidotas 6 mėn.+/–2 mėn. amžiaus individas. Įkapių nerasta, tačiau aptikti 8 vienetai geležinių kaltinių karsto vinių. Karstas, kuriame palaidotas mirusysis, buvo jam gerokai per didelis.

3 pav. Kapo 24 vaizdas iš viršaus, nuėmus dalį skeleto. M. Daubaro nuotr.

Fig. 3. The view of Burial 24, a horse inhumation, as seen from above after removing part of the skeleton.

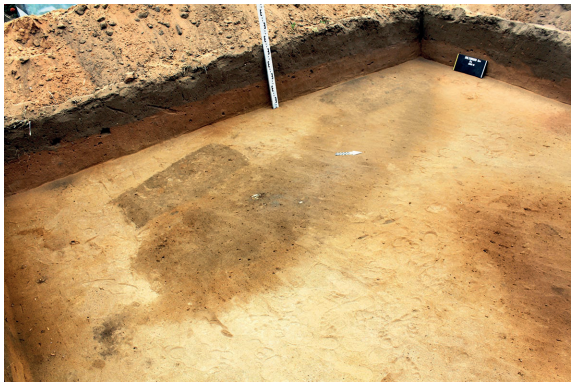

4 pav. Perkasos 8 PV dalyje, įžemyje, išryškėjusių kapų 25, 26 ir duobės 1 vaizdas iš R. M. Daubaro nuotr.

Fig. 4. The view of burials 25 and 26, child inhumations, and Pit 1, which are visible in the sterile soil in the SW part of Trench 8, as seen from the E.

Kapas 26 (4 pav.) orientuotas ŠV–PR kryptimi, aptikta tik kapo duobė, kurioje jokių archeologinių radinių nerasta. Greičiausiai tai ne karste palaidoto naujagimio kapas, kuriame kauliukai tiesiog neišliko.

Kapas 27 (5 pav.) orientuotas ŠV–PR kryptimi, aptikta 2,2 m ilgio, 1,24 m pločio ir 1,1 m

5 pav. Kapo 27 vaizdas iš PR. M. Daubaro nuotr.

Fig. 5. The view of Burial 27, that of several horses, as seen from the SE.

6 pav. Kapo 27 vaizdas, pasiekus radinių gausų sluoksnį iš P. M. Daubaro nuotr.

Fig. 6. The view of Burial 27 after reaching the abundant find layer, as seen from the S.

7 pav. Dalis aptiktų sidabro lobių. A. Vasiliauskaitės nuotr.

Fig. 7. Part of the discovered silver hoards.

gylio duobė, kurioje aptikta ne mažiau kaip 5 skirtingų žirgų skeleto elementų. Panašu, kad kapas buvo nuolat perkasamas arba bandytas apvogti praeityje, nes centrinėje kapo duobėje kaulų visai nebuvo, jie koncentravosi kapo duobės pakraščiuose, kur buvo sumesti. Kapo duobėje aptiktos net 63 įkapės – daugiausia tai įvairios žirgo aprangos bei raitelio ekipiruotės detalės (6 pav.). Kape surasta 15 žalvarinių įvijų; keramikos su pridegusia organika šukė; gintarinio dirbinio fragmentas; karolis iš fosilizuotos jūrinės lelijos stiebo; audinio su paauksuotais siūlais fragmentas; dvinariai žąslai su grandimis galuose bei su masyviais laužtukais, dengtais sidabro danga; 6 balnakilpės, kurių viena buvo su išlikusia sidabruota kniede; 8 geležinės sagtys su liežuvėliais; 11 vienetų geležinių bei žalvarinių apkalų, kurių dalis dengta sidabru; 3 pentinai, kurių vienas dengtas sidabru; 4 neaiškių geležinių dirbinių fragmentai; 2 geležinės grandys; sidabruotas žirgo galvos aprangos elementas; skiltuvo dalis; segės adata; sidabrinės įvijos fragmentas. Kapo duobės vietoje pasiekus įžemį, jame buvo aptikti 5 sidabro lobiai – sukapotų sidabrinių papuošalų rinkiniai. Iš viso tyrimų metu surastų lobių sidabro svoris sudarė 272,98 g (7 pav.).

Duobė 1 (4 pav.) orientuota ŠV–PR kryptimi, sukosi nežymiu puslankiu, 3,9 m ilgio, iki 2 m pločio ir 30 cm gylio. Tai neabejotinai antropogeninės kilmės darinys, tačiau jame jokių archeologinių radinių nerasta.

Tarp kapų 24 ir 27 tirtame rausvo aliuvinio smėlio intarpe aptikta titnaginių gamybos atliekų bei dirbinių, skiriamų ankstyvajam bei viduriniam mezolitui.

Tiriant būsimo stirnų tako vietoje aptiktas senasis Kulautuvos kapinyno kalvos reljefas (8 pav.), čia buvo išbarstyta gana daug sudegusių

8 pav. Perkasos 2 ŠV sienelės vaizdas su tamsiai pilko smėlio senuoju reljefu. M. Daubaro nuotr.

Fig. 8. The view of the NW wall of Trench 2 showing the old relief of dark grey sand.

žalvarinių dirbinių fragmentų bei degintinių žmonių kaulų. Šis senojo reljefo sluoksnis tęsiasi ir už saugomos nekilnojamosios kultūros paveldo vertybės teritorijos ribų.

Archeologinių tyrimų metu sklype Baltaragio g. 14 ištirtos 4 perkasos, kuriose aptikti 5 sidabro lobiai, 6 kapai (1 degintinis, 2 vaikų kapai, 3 žirgų kapai), 1 duobė, mezolitinių titnago dirbinių bei armens sluoksnyje pasklidusių įvairių papuošalų ir keramikos fragmentų. Kapai datuojami XII–XIV a., sidabro lobiai – XIV a., titnaginiai dirbiniai – 8000–5900 cal BC.

Būsimo Stirnų tako vietoje ištirtos 4 perkasos, išgręžti 3 gręžiniai. Dalyje tirtų plotų aptiktas archeologinių radinių gausus senojo reljefo sluoksnis, besitęsiantis už NKVR saugomos teritorijos ribų. Šis sluoksnis tipologiškai datuotinas XII–XIV a.

The Investigation in Kulautuva Cemetery

In 2018, an investigation was conducted at two locations in Kulautuva Cemetery (Kaunas District). The four trenches (a total of 59 m^2) excavated at Baltaragio St. 14 (Fig. 8) yielded 6 burials (1 cremation, 2 newborn inhumations, and 3 horse inhumations) (Figs. 1–4). Of these, burial 27 stands out due to its abundant and expensive grave goods (Figs. 5, 6): five silver hoards (totalling 272.98 g), had been hidden under the burial (Fig. 7) and Mesolithic artefacts and production waste were also found there.

Four trenches (a total of 43 m^2) and three boreholes were made at the site of the former Stirnų Trail. The ancient relief, which continues outside the boundaries of the protected territory and contains abundant 12th–14th-century finds and cremated human bones, was discovered in part of the investigated plots.

Milda Jurgauskaitė

Kulautuvos kapinyno tyrimai

2018 m. atlikti detalieji tyrimai sklype Saulės g. 1, Virbaliūnų kaime (Kauno r., Batniavos sen.). Sklypas patenka į saugomą Kulautuvos kapinyno (UK 30288) teritoriją suprojektuotoje 49,25 m ilgio elektros kabelio trasoje. Ištirtos dvi 21x1 m ir 28,25x1 m dydžio perkasos. Iš viso 49,25 m^2 plotas (1 pav.).

Kulautuvos kapinynas yra Nemuno ir Kleivinės upių slėnyje. Apie 1,5 km į ŠV nuo Kulautuvos gyvenvietės, keliuko Kulautuva–Batniava PV pusėje, kaimo laukuose. MMT archeologai Kulautuvos kapinyną atrado 1986 m. Tuo metu buvo nustatyta neįtvirtintos gyvenvietės ir kapinyno teritorija. Archeologiniai tyrimai Kulautuvos kapinyno teritorijoje vykdyti 1990–1991, 1996, 2016 bei 2017 m. (*ATL 1990 ir 1991 metais*, 1992, t. I, p. 114–117; *ATL 1996 ir 1997 metais*, 1998, p. 453; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 200–201; *ATL 2017 metais*, 2018, p. 173–176).

2017 m. U. Budvydas projektuojamo elektros įvado vietoje atliko detaliuosius archeologinius tyrimus, kurių metu ištirta viena 17,6 m^2 ploto perkasa. Perkasos pradžia buvo ties sklypu Baltaragio g. 10, ji kirto Varūnos gatvę ir baigėsi ties sklypu Baltaragio g. 12. Tiriant vertingas archeologinis sluoksnis neaptiktas, archeologinių radinių nerasta. 2017 m. V. Vingis sklype Baltaragio g. 14, nelegalių statybų vietoje vykdė

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas:
1 – 2018 m. tyrimų vieta; 2 – kapinyno teritorija.
M. Jurgauskaitės brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation site:
1 – 2018 investigation site; 2 – cemetery's grounds.